

TENDENCIE ROZVOJA SÚČASNEJ SOVIETSKEJ FILOZOFIE

RAISA KOPSOVÁ, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

Na XXVII. zjazde KSSZ, v uznesení ÚV KSSZ *O časopise Kommunist* (august 1986), v referáte J. K. Ligačova a vo vystúpení M. S. Gorbačova na Všeľvázovej porade vedúcich katedier spoločenských vied (október 1986) odznela ostrá kritika na adresu sovietskej filozofie a súčasne boli vyslovené náročné požiadavky na jej ďalší rozvoj. V uznesení *O časopise Kommunist* sa okrem iného konštatovalo: „Filozofické myslenie je zatiaľ ešte v mnohom pohrúžené buď do minulosti, alebo do abstrakcií veľmi vzdialených od praxe na škodu analýze naliehavých problémov súčasnosti. Filozofia môže efektívne plniť svoje spoločenské a vedecké funkcie len vtedy, keď v pravý čas reaguje na hlavné udalosti v krajine a na svetovej scéne, na fundamentálne vedecké objavy a procesy. Musí poskytovať odpovede na naliehavé problémy bytia, duchovného života a na zložité mravné otázky“ (1, s. 4—5). Neodkladnou aktuálnou povinnosťou filozofie je prejavovať *iniciatívu* v riešení týchto problémov a jej základnou úlohou je prestavba štýlu myslenia a s ňou spätý boj proti dogmatizmu, rutine a byrokratizmu, tvorivé prehodnotenie a prekonanie starých predstáv a stereotypov pri riešení praktických úloh, radikálne odmietnutie ideologických dogiem a teoretických predsudkov, ako aj prekonanie vlastnej „vnútornej cenzúry“, ktorá v mnohom ešte hatí a často priam znemožňuje tvorivé, kritické a odvážne myslenie filozofov. Boj za pravdivosť a objektívnosť výskumov musí byť nevyhnutnou vlastnosťou profesionálnych filozofov — to je leitmotív mnohých pozjazdových vystúpení popredných sovietskych filozofov zamýšľajúcich sa nad aktuálnymi sociálno-filozofickými problémami súčasnosti. Tvorivý potenciál celého filozofického frontu sa preto má sústrediť na prekonanie inercie tých teoretických predstáv a prístupov vo filozofickej práci, ktoré nezodpovedajú revolučnému duchu doby.

Bolo by iste nanajvýš naivné už dnes očakávať, či hľadať hotové *fundamentálne filozofické diela*, ktoré by spĺňali všetky tieto náročné požiadavky. Unáhlenosť, očividná snaha jednoducho „byť v línii“ by tu rozhodne nevedla k hlbokaj a vedecky podloženej analýze, ale — ako sa to neraz stávalo v minulosti — k číremu ideologizovaniu, komentátorstvu, k čisto verbálnemu „novátorstvu“ a terminologickému maskovaniu starých koncepcií. Dnešnú celkovú situáciu v spoločenských vedách v ZSSR podľa nášho názoru dostatočne presne vystihol napr. A. P. Butenko v podnetnej a adresne kritickej štúdii *Teoretické problémy zdokonaľovania nového zriadenia: o sociálno-ekonomickej podstate socializmu*, keď napísal, že dnes existujúca nová duchovná atmosféra, nevyhnutne potrebná pre tvorivé hľadania a tvorivý rozvoj teórie, ešte nie je sám

tento rozvoj. „Aby sme napomáhali ďalší pokrok sovietskeho spoločenskovedného výskumu, musíme analyzovať tie teoretické poznatky, ktoré dnes máme, to teoretické ‚dedičstvo‘, ktoré sovietskej spoločnosti zanechali uplynulé dve desaťročia“ (2, s. 19). Preto pokladá v súčasnosti za prvoradú úlohu čestnú analýzu chýb, dôkladný rozbor rozšírených omylov a chybných koncepcií, aby sa pripravila pôda pre správne chápanie naliehavých problémov súčasného spoločenského vývinu. Ďalej pokladá za nevyhnutné, aby v spoločenských vedách vôbec neexistovali nedopovedané veci, rozličné eufemizmy, inotaje a narážky, úvahy, ktoré sú určené len zasväteným a dôvtipným, ale je potrebné, aby sa veci nazývali pravým menom. „Tam, kde chýba pravda, nie je ani veda. Ten, kto sa bojí pravdy, nemá právo pracovať v spoločenských vedách: rozsierať lož medzi študujúcimi alebo v kruhu čitateľov znamená diskreditovať marxizmus a škodiť socializmu“ (2, s. 19).

Jednou z kardinálnych otázok súčasného spoločenského vývinu v ZSSR je preto nesporne zápas o nové — myslenie, psychológiu, konanie — proti starému. Ako ukázal T. I. Ojzerman vo svojej štúdií *Stratégia urýchlenia: filozofické a sociologické problémy*, konzervatívny vzťah k starému a s ním súvisiaci bojazlivý, ostýchavý postoj k novému sa neprejavoval len v praxi, ale aj v teórii, konkrétne i vo filozofii. Autor upozorňuje na viaceré teoretické problémy zásadného charakteru, ktoré sa v sovietskej filozofii buď nenastotovali vôbec, alebo sa nastotovali v krajne abstraktnej rovine, napríklad otázka uplatňovania zákona negácie negácie za socializmu, problém základného protirečenia socialistickej spoločnosti, rozpracovanie učenia o dialektike výrobných síl a výrobných vzťahov v principiálne nových podmienkach a iné. Súčasne zdôrazňuje, že odmietnuť zastarané zvyky, dogmy, normy, spôsoby hospodárenia a riadenia, ktoré sa vytvorili v podmienkach *socialistickej* spoločnosti, je v istom zmysle ťažšie, než zavrhnúť to staré, čo po sebe zanechal ruský kapitalizmus, pretože „toto (socialistické — R. K.) staré, ktoré sa prežilo a čiastočne je celkom nanič, dokonca aj z hľadiska predchádzajúcich období socialistickej výstavby, sa ešte stále javí niektorým vedúcim pracovníkom ako vôbec nie nepriateľské voči novému“ (3, s. 23). A práve preto je potrebná nielen prestavba hospodárskeho mechanizmu, ale aj hlboká psychologická prestavba, zásadná zmena vo vedomí všetkých členov sovietskej spoločnosti.

Pri sledovaní filozofického diania v ZSSR za obdobie po XXVII. zjazdu KSSZ, prezentovaného a reflektovaného najmä v časopiseckej tvorbe, možno pozorovať niekoľko základných tendencií, ktoré sa týkajú tak obsahového, ideovo-teoretického zamerania filozofických bádání, ako aj prestavby foriem, štýlu a metód práce, počnúc jednotlivcami až po rozličné filozofické pracoviská, časopisy a vydavateľstvá, smerom k väčšej demokratizácii a „glasnosti“. Ide o prestavbu mechanizmu riadenia a vnútorného života vedeckovýskumných pracovísk, o hľadanie ich no-

vých efektívnejších organizačných a štruktúrnych foriem, o rozšírenie ich samostatnosti (samosprávnosti) a zvýšenie zodpovednosti, o zmeny v kadrovej politike (uplatňovanie nových kritérií pri hodnotení produktivnosti vedeckých pracovníkov a s tým súvisiace nové formy odmeňovania ich práce, zriadenie dvojročných interných doktorantúr s cieľom prípravy doktorov vied v mladšom, perspektívnejšom veku a zvýšenia úrovne doktorských prác, zabezpečenie rotácie kádrov a s tým úzko spätá kadrová očista, konkurzný výber a voliteľnosť vedúcich kádrov, dôraz na ich odbornú kompetentnosť, vedeckú aj prirodzenú autoritu).

Pri organizácii tímovej vedeckej práce doterajšia prax jednoznačne potvrdila, že najplodnejšie výsledky dosahujú *neformálne výskumné kolektívy*, ktoré sa vytvárajú z odborníkov rozličných špecializácií za účelom riešenia určitej konkrétnej úlohy na čele so skúseným, originálne mysliacim a kolektívom uznávaným vedúcim. Ako uviedol podpredseda AV ZSSR akademik P. N. Fedosejev, v súčasnosti sa vytvárajú napr. spoločenské tvorivé kolektívy poverené plnením cieľových programov zameraných na tieto spoločenskovedné problémy:

- dialektika rozvoja socializmu v súčasnej etape;
- sociálno-ekonomické a svetonázorové problémy vedecko-technického pokroku;
- aktivizácia ľudského činiteľa a otázky formovania všestranne rozvinutej osobnosti;
- spoločenské, kolektívne a osobné záujmy (spoločné a rozdielne, ich jednota a protirečenie);
- socialistický spôsob života;
- zdokonaľovanie riadenia a hospodárskeho mechanizmu;
- rozvoj socialistických výrobných vzťahov a socialistického vlastníctva;
- teória a prax chozrasčotu;
- tovarovo-peňažné vzťahy a problémy tvorby cien;
- analýza skúseností a problémy agropriemyselného komplexu;
- problémy psychológie práce v rozličných podmienkach súčasného vedecko-technického pokroku;
- problémy demografie a sociálne otázky obyvateľstva;
- rozvoj socialistickej demokracie ako socialistickej samosprávy ľudu;
- otázky teórie a histórie kultúry (pozri 4, s. 73).

V súčasnom období majú mimoriadne dôležitú úlohu odborné teoretické časopisy, ktoré sa cieľavedome usilujú o to, aby sa stali tribúnou výmeny názorov a školou nového štýlu myslenia. V činnosti napr. hlavného filozofického časopisu *Voprosy filosofii* možno za posledný rok pozorovať nielen sústredené úsilie o zvýšenie kvality, fundovanosti uverejňovanie príspevkov, ale aj hľadanie efektívnejších foriem filozofickej reflexie problémov súčasného sveta. Časopis vytvoril nové rubriky: *Aktu-*

álne sociálno-filozofické problémy súčasnosti vo svetle záverov XXVII. zjazdu KSSZ (od č. 5, 1986), v ktorej sa uverejňujú články venované filozofickému ozrejmieniu problémov súčasného svetového vývinu, analýze závažných sociálno-filozofických problémov urýchlenia, prestavby a zdokonaľovania sovietskej spoločnosti, sociálnych a metodologických problémov vedecko-technického pokroku; ďalej rubriku *K VIII. Medzinárodnému kongresu o logike, metodológii a filozofii vedy* (od č. 10, 1986), ktorý sa uskutoční roku 1987 v Moskve pod heslom *Človek — veda — humanizmus*. Neodmysliteľnou súčasťou časopisu sú už tradičné interdisciplinárne *Okrúhle stoly*, ktoré sa dnes väčšmi sústreďujú na pálčivé, diskusné a neriešené filozofické problémy. Všeobecne možno pozorovať bezprostrednejší a rozmanitejší styk s čitateľskou verejnosťou, o čom svedčia napríklad aj podnetné materiály rubriky *Z redakčnej pošty*. Osobitne sa treba zmieniť o pozoruhodnom raste nových prispievateľov: napr. r. 1986 publikovalo len v tomto filozofickom časopise vyše sedemdesiat nových autorov.

Inšpirujúcim redakčným počinom bolo vytvorenie (od č. 4, 1986) špeciálnej rubriky *Filozofická publicistika*, ktorá získala veľmi pozitívny a široký ohlas u čitateľov. Ako ukazujú doteraz uverejnené materiály, je to pozoruhodná forma aktivizácie kultúry filozofického myslenia v širšom rozsahu než na pôde profesionálnych filozofických pracovísk, ktorá môže súčasne významne inšpirovať filozofov, lebo našťoľuje a pertraktuje ich vlastné problémy a problémy ľudského bytia vôbec z nového zorného uhla. Poslaním filozofickej publicistiky v kontexte súčasného spoločenského diania je prispieť k riešeniu pálčivých problémov človeka, formovaniu jeho vedomia, kultúry jeho myslenia a konania, k odhaľovaniu pozitívnych i negatívnych tendencií v medziľudských vzťahoch, v spôsobe života, k rozvíjaniu duchovnosti a mravnosti súčasníkov, najmä mladej generácie, teda problémov, ktoré — ako to zdôraznil aj XXVII. zjazd KSSZ — vyžadujú komplexný prístup, realistickú analýzu a dôkladné zhodnotenie. O konkrétne naplnenie tohto poslania filozofickej publicistiky sa pokúsili napr. člen korešpondent AV ZSSR J. A. Ždanov, umenovedec A. A. Nujkin, spisovateľ S. P. Zalygin, historik L. M. Batkin, dramatik a prozaik L. G. Zorin, spisovateľ a sociológ J. B. Riurikov, režisér A. Efros, herec A. Džigarchaňan a iní. S nevšedným ohlasom sa stretla sociálno-filozofická štúdia V. I. Tolstycha *V zrkadle tvorby (VI. Vysockij ako fenomén kultúry)*, zasvätené analyzujúca hlbinné zdroje výnimočnej rezonancie v sovietskej spoločnosti tvorby herca, básnika a speváka V. Vysockého, ktorý „bez vzletných deklarácií a sľubov realizoval skutkami, v samej tvorbe najprvšiu potrebu skutočného umelca-občana — povedať pravdu o dobe i o sebe“ (5, s. 112).

V atmosfére prebiehajúcej prestavby sovietskej spoločnosti zaznamenala očividnú renesanciu aj taká neodmysliteľná forma dialogického hľadania a objavovania vedeckej pravdy, akou sú *diskusie a polemiky*.

Môžeme sa o tom presvedčiť napr. pri sledovaní obsahu časopisu *Kommunist*, na stránkach ktorého sa dnes pertraktujú tak zásadné teoretické otázky spoločenskovedného výskumu, ako aj jeho organizácia a príprava kvalitných kádrov. Viaceré podnety a konkrétne návrhy prináša napr. materiál *O prestavbe spoločenských vied* (1987, č. 5), ktorý je prehľadom ohlasov na článok P. N. Fedosejeva *Spoločenské vedy — na úroveň nových požiadaviek života* (1986, č. 18). Rovnako podnetné je aj uverejnenie materiálov spoločného Okrúhleho stola časopisov *Kommunist*, *Kommunist Ukrainy* a *Filosofska dumka*, ktorý sa konal v dňoch 20.—21. januára 1987 v Kyjeve pod vedením I. T. Frolova a bol venovaný posúdeniu nových teoretických a praktických prístupov k problematike človeka a ľudského činiteľa, k vytvoreniu v rámci marxizmu *integrálnej* koncepcie človeka. Veľká pozornosť sa v tejto diskusii venovala spôsobom aktivizácie ľudského činiteľa a zodpovednosti človeka za zmysel a význam svojej činnosti, za jej dôsledky [pozri 6].

Pri stanovení aktuálnych úloh marxistickej filozofie sa vychádza z toho, že jej najdôležitejšou funkciou je funkcia *revolučno-kritická*. „Filozofia je sebedomím svojej historickej epochy a tie problémy, ktoré rozpracúva, sa neurčujú len tradíciou, vytvorenou deľbou práce, ale najdôležitejšími (zdôrazňujem — najdôležitejšími) potrebami danej epochy, triedy, spoločnosti, ľudstva“ (3, s. 26). Uznesenie ÚV KSSZ *O časopise Kommunist* zdôraznilo vedúcu úlohu marxisticko-leninskej filozofie v systéme spoločenských vied a vymedzilo tri kľúčové problémové okruhy, na ktoré má dnes sovietska filozofia prednostne zamerať svoju pozornosť. Tieto základné smery filozofického výskumu sa v súčasnosti premietajú do konkrétnych výskumných plánov a programov. Pretože majú zásadný význam aj pre zameranie filozofickej práce u nás, podáme ich stručnú charakteristiku.

1. *Dialektika rozvoja socialistickej spoločnosti v novej historickej etape*. To predpokladá, ako zdôrazňuje redakčný úvodník časopisu *Voprosy filosofii*, analýzu reálnych sociálnych procesov prebiehajúcich v sovietskej spoločnosti prostriedkami marxisticko-leninskej filozofie, ako aj rozpracúvanie metodologických prostriedkov takej analýzy, t. j. rozvíjanie dialektiky v jednote dialektického a historického materializmu (7, s. 4).

Za prvoradú úlohu sa pokladá boj s dogmatizmom v myslení, zdôrazňuje sa, že marxistická filozofia je už svojou podstatou kriticko-analytickou formou ľudského poznania, je *jednotou* dialektickomaterialistického a historickomaterialistického prístupu k skutočnosti. Dlhodobá odtrhnutosť dialektického materializmu (ktorý často splýval s filozofickými otázkami prírodných vied) od historického materializmu (ktorý sa v podstate premenil na všeobecnú časť sociológie) zapustila také hlboké korene, že jestvujúce pokusy prekonať tento stav sa ukázali ako neplodné. Ani najnovšia monografia A. I. Rakitova *Marxisticko-leninská filozo-*

fia [1986], koncipovaná ako učebnica pre stranické vzdelávanie, nevyriešila tento problém uspokojivo. V súčasnosti prípravou novej vysokoškolskej učebnice, vychádzajúcej z celostného chápania marxisticko-leninskej filozofie, je poverený Ústav filozofie AV ZSSR a vedúcim autorského kolektívu je akademik T. I. Ojzerman.

2. *Sociálno-filozofické a metodologické problémy vedecko-technického pokroku.* Tematický záber je tu veľmi široký: teoretické a aplikované problémy „umelého intelektu“, filozofická analýza takých najnovších smerov vedy a techniky ako mikroelektronika, informatika, robototechnika, biotechnológia, ergonómika atď., metodologické otázky technických vied, súčasnej inžinierskej činnosti a projektovania a i. Vo vedeckom výskume sa má klásť dôraz na úlohu filozofie v urýchlení vedecko-technického pokroku. V tejto súvislosti sa aktualizujú dve naliehavé požiadavky: a) radikálna prestavba výuky filozofie a prípravy vedeckých kádrov tak filozofických, ako najmä nefilozofických špecializácií (nové programy, študijné plány, učebnice, metodika a pod.); b) konštruktívny prístup k západným filozofickým koncepciám, osobitne k filozofii vedy a techniky. Ako sa hovorí v spomínanom redakčnom úvodníku, stredobodom kritiky nemarxistických filozofických koncepcií má byť predovšetkým riešenie problémov, pretože „nepodložené ‚vyvrátenia‘, založené na citovaní klasikov marxizmu, ktorí neriešili naše problémy, nemajú nikajú vedeckú ani filozofickú hodnotu“ [7, s. 14, podč. R. K.]. V tejto súvislosti sa osobitne akcentuje potreba neustále rozširovať reálne, bezprostredné kontakty a dialóg sovietskych filozofov s predstaviteľmi rozličných smerov západného filozofického myslenia, potreba aktivizovať realizáciu spoločných vedeckých podujatí a prehĺbiť vzájomnú informovanosť.

3. *Rast úlohy ľudského činiteľa v progresívnom vývine spoločnosti.* Do popredia tu vystupujú najmä tieto výskumné problémy: človek ako unikátny zdroj tvorivosti a tvorby; človek ako nositeľ intelektuálnych potencií — najdôležitejšieho duchovného majetku spoločnosti; podstata a štruktúra ľudského faktora; integrácia vedeckého a umeleckého v človeku; prostriedky a metódy jeho aktivizácie vo všetkých sférach spoločenského života a mnohé ďalšie.

Pre koordináciu výskumu človeka, na ktorom sa majú podieľať spoločenské, prírodné, technické a humanitné vedy, sa r. 1986 vytvorila pri Predsedníctve AV ZSSR Vedecká rada pre komplexné skúmanie človeka. V rámci tohto komplexného výskumu sa filozofia má sústrediť popri riešení metodologických problémov na tri navzájom späté sféry aktivity človeka a spoločnosti: 1. materiálna (výrobná) činnosť človeka, ktorá je základom existencie spoločnosti a jej rozvoja; 2. spoločenský charakter človeka, jeho sociálnosť; 3. myslenie alebo kognitívna aktivita, kde patrí celá ideová sféra, svetonázor, filozofia, kultúra, jej hodnotové orientácie atď. [7, s. 16]. Pochopiteľne, stále aktuálnou ostáva

kritická analýza rozličných nemarxistických antropologických koncepcií, najmä novších.

Výrazná orientácia filozoficko-teoretických analýz na súčasnosť, na tie reálne procesy a javy, ktoré sa dnes vyskytujú v socialistickej spoločnosti, sa prejavuje aj v zameraní výskumov v oblasti estetiky a etiky, kde začína dominovať úsilie o vystihnutie súčasného stavu estetického vedomia a reálnych mravov socialistickej spoločnosti.¹ Zvýšená pozornosť sa dnes venuje komplexnému skúmaniu *reálneho vedomia* súčasnej sovietskej spoločnosti. V tejto súvislosti sa, pochopiteľne, hľadá v prvom rade akcieschopná metodológia teoretického skúmania reálneho stavu spoločenského, skupinového a individuálneho vedomia. Ozrejeniu práve tejto problematiky bol venovaný napr. I. všezväzový seminár o problémoch metodológie skúmania spoločenského vedomia (december 1985), na ktorom sa vyslovila naliehavá požiadavka skúmať — v celej zložitosti a protirečivosti — reálne vedomie tej spoločnosti, v ktorej dnes žijeme.

Pozoruhodné je úsilie popredných sovietskych filozofov, špecializujúcich sa na problematiku spoločenského vedomia, dôkladne zmapovať poznávaciu situáciu v tejto oblasti, kriticky a konštruktívne sa pozrieť na výsledky sociálno-filozofických výskumov problému vedomia približne za posledných pätnásť rokov.² Pri všetkej rozmanitosti pohľadov a riešení, ktoré sa vyskytujú v tomto období v sovietskej literatúre, výskum spoločenského vedomia osciluje najmä okolo dvoch najtypickejších metodologických prístupov: „abstraktne kategoriálneho“ („klasifikačného“) a „geneticky obsažného“. Perspektívy skúmania reálneho vedomia v súčasnej socialistickej spoločnosti sa podľa nášho názoru oprávnene spájajú s druhým prístupom, ktorý skúma spoločenské vedomie ako spôsob uvedomovania si prítomného bytia (Dasein) a možností jeho zmien, ako produkciu a reprodukciu vedomia v konkrétnom sociálno-historickom procese, ako základnú vlastnosť a nevyhnutný moment ľudskej činnosti. No taká orientácia predpokladá nielen zmenu v myslení a prístupoch samých filozofov, zaoberajúcich sa problematikou vedomia, ale aj rozvoj a konkrétne výsledky sociologických a iných výskumov existu-

¹ V tejto súvislosti upozorňujeme na tieto publikácie: Zdravomyslov, A. G.: Potrebnoosti. Interesy. Cennosti (1986); Babosov, J. M.: Nравственна́я ку́льту́ра ли́чности (1985); Sokolov, V. M.: Nравственна́я жи́зн социалисти́ческого о́бщества (1986).

² Pozri napr.: Общественное сознание и его формы. Москва 1986; Kozlova, N. N. — Mežujev, V. M. — Tolstych, V. I.: Общественное сознание: результаты и перспективы исследования. In: Вопросы философии 1977, č. 10; Eubomirova, N. V. — Tolstych, V. I.: Социально-философский анализ сознания: познавательная ситуация. In: Вопросы философии 1986, č. 10. Bohaté informácie a analýzy obsahuje prehľad sovietskych publikácií za roky 1975—1984, ktorý spracoval A. A. Voronin (Metodologičeskie principy issledovaniya obščestvennogo soznaniya v sovetskoj filosofskoj literature, IF AN SSSR, Moskva 1986, interný materiál).

júceho stavu vedomia, prekonanie bariér medzi filozofickým a konkrétnym (hlavne sociologickým) skúmaním.

Pri pokuse o charakteristiku nových javov v súčasnej sovietskej filozofii sa nemožno nezmieniť aj o takej zdanlivo okrajovej, ale v skutočnosti zásadnej otázke, ako je sprístupňovanie cudzojazyčnej filozofickej produkcie širšej zainteresovanej verejnosti. Najnovšie sovietske filozofické kruhy hodnotia ako symptomatickú udalosť vydanie prekladu významného diela G. Lukácsa *Mladý Hegel a problémy kapitalistickej spoločnosti* (Moskva 1987), opatreného fundovanou úvodnou štúdiou znalkyne Lukáčsovej tvorby M. A. Hevešiovej. Adekvátne edičná politika v oblasti prekladovej filozofickej literatúry tvorí nevyhnutnú súčasť saturácie záujmu verejnosti o hlbšie pochopenie spoločenských problémov.

Záverom ešte stručné poukázanie na významné trendy, ktoré sa dnes energicky presadzujú v sfére aktivizácie „ľudského činiteľa“ vo vnútri samej filozofie. Je to predovšetkým odmietavý postoj k zhubnej depersonalizácii filozofického myslenia a podporovanie individuálnej tvorivosti a individuálnych výskumov, ktorými by jednotlivec mohol preukázať svoju vedeckú spôsobilosť. Pripomína sa notoricky známa, ale zabúdaná pravda, že skutočná tvorivosť sa vo vede neodlučiteľne spája s osobnosťou vedca, s jeho individualitou a kreatívnymi schopnosťami, a preto „ju nemôže nahradiť nijaké spoločenstvo alebo kolektív, ktoré *môžu ideu kolektívne rozpracúvať, ale nemôžu ju zrodiť*“ (7, s. 8; podč. R. K.). S tým logicky úzko súvisí nevyhnutnosť vytvárania podmienok znemožňujúcich parazitovanie jedných na intelektuálnej práci druhých, vykorisťovanie takej práce tými, ktorí nie sú schopní samostatne a tvorivo myslieť. Týka sa to konkrétne napr. procesu príprav a vydávania kolektívnych publikácií, na ktorých podiel *každého* jednotlivého autora, ako osobitne zdôrazňuje akademik D. S. Lichačov, má byť zreteľne vyznačený, meno každého má byť v práci bezpodmienečne uvedené a to „rovnako veľkými písmenami“ (pozri 8).

Pre plnenie vytýčených úloh potrebuje súčasné prelomové obdobie skutočných vedcov, a nie „vedcov“ podľa funkcie (resp. administrátorov „od vedy“) alebo tzv. doživotných rentierov žijúcich zo svojich niekdajších zásluh, pretože vtedy „sa veda nevyhnutne mení zo živého vyvíjajúceho sa organizmu na panoptikum, vykazujú sa z nej dialogickosť a tvorivá diskusia, konkurujúce hľadiská a pozícia, ktoré sa môžu ukázať ako perspektívne“ (7, s. 16). Ruka v ruke s týmito požiadavkami ide cieľavedomá orientácia na *filozofické talenty*, ktoré sú — rovnako ako v iných sférach duchovnej aktivity — vzácne a ktoré nemôže nahradiť nijaká množina priemerností. V praxi to znamená vedieť talent včas rozpoznať, usmerniť a rozvíjať, vytvárať podmienky a také vedecké ovzdušie, v ktorom by mohol slobodne tvoriť, a najmä paralyzovať pôsobenie rozličných antikreatívnych síl a nekompetentných zásahov do filo-

zofického výskumu. To sa pokladá za jeden z dôležitých predpokladov, aby sovietska filozofia mohla efektívne plniť tie náročné spoločenské a vedecké funkcie, ktoré od nej vyžaduje zložitý proces revolučných premien, programovaných XXVII. zjazdom KSSZ.

xxx

Je nepopierateľnou pravdou, že nijaké tvorivé myslenie nemožno nadekretovať a že silu filozofickej reflexie reality nedeterminujú ani dobre mienené uznesenia a proklamácie, ale o mnohom tu rozhoduje celková duchovná a mravná atmosféra, ktorá filozofickým iniciatívam poskytuje potrebný priestor. Veľa závisí od celkového stavu spoločnosti, ktorá pociťuje filozofiu ako niečo bytostne potrebné pre svoju existenciu, ako nevyhnutnú súčasť svojho duchovného života, bez ktorej by tento život nebol plnohodnotný. V roku osláv 70. výročia Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie sa sovietska filozofia prezentuje viacerými invenčnými zámermi a činmi, ktoré môžu znamenať významný medzník v jej ďalšom rozvoji.

LITERATÚRA

1. Postanovlenije CK KPSS O žurnale „Kommunist“. In: Kommunist 1986, č. 12.
2. BUTENKO, A. P.: Teoretičeskije problemy soveršenstvovanija novogo stroja: o social'no-ekonomičeskoj prirode socializma. In: Voprosy filosofii 1987, č. 2.
3. OJZERMAN, T. I.: Strategija uskorenija: filosofskije i sociologičeskije problemy. In: Voprosy filosofii 1986, č. 11.
4. FEDOSEJEV, P.: Obščestvennyje nauki — na uroveň novych trebovanij žizni. In: Kommunist 1986, č. 18.
5. TOLSTYCH, V. I.: V zerkale tvorčestva (Vl. Vysockij kak fenomen kul'tury). In: Voprosy filosofii 1986, č. 7.
6. Glavnoje — eto čelovek. In: Kommunist 1987, č. 5 a 6.
7. Problemy perestrojki i zadači filosofii na sovremennom etape. In: Voprosy filosofii 1987, č. 1.
8. LICHÁČOV, D. S.: Prošloje — buduščemu. Leningrad 1985.